

I. EDITORIAL

„REȘEDINȚA OBIȘNUITĂ” ÎN CONTEXTUL REGIMURILOR MATRIMONIALE EUROPENE. REGULAMENTUL (UE) 2016/1103

Prof. univ. dr. Călina Jugastru
Facultatea de Drept
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

Abstract

One of the connecting points that are frequently applied in the domestic private international law is the habitual residence. The European legislator's preference for the use of habitual residence is obvious, as most European regulations usually mention it alongside citizenship. The role of habitual residence in conflict-of-law and conflict of jurisdiction is major (a fact that also arises from the fact that habitual residence is the first applicable liaison point when the hierarchy of connection points is cascade). The statements are perfectly valid for the matter of European matrimonial regimes, which exploits all aspects of the habitual residence (spouses or, as the case may be, future spouses). The advantages of habitual residence are incontestable; the fact that it is a factual notion is likely to contribute to the security and predictability of European regulations.

Keywords: *legal relationship with foreign element, point of contact, habitual residence, matrimonial regime, Regulation (EU) 2016/1103*

I. Preliminarii

Acest prim Regulament european care se preocupă de cooperarea judiciară în materie de regimuri matrimoniale se va aplica începând cu 2019, în statele europene care au acceptat să participe la forma consolidată¹. O serie de elemente

¹ Regulamentul nr. 1103/2016 de punere în aplicare a unei cooperări consolidate în domeniul competenței, al legii aplicabile și al recunoașterii și executării hotărârilor judecătorești în materia regimurilor matrimoniale a fost publicat în JO L 183/18 din 8 iulie 2016.

de similitudine cu unele texte naționale de drept internațional privat evidențiază preferințele legiuitorilor (legiuitorul european și cel național) pentru anumite puncte de legătură ori pentru anumite variante de competență jurisdicțională. De altă parte, sunt aspecte „trădează” optica proprie și, după caz, intenția de a păstra controlul asupra legilor care, prin ipoteză, s-ar aplica regimului matrimonial sau asupra jurisdicției competente să soluționeze litigiul.

II. Rolul reședinței obișnuite în materia regimurilor matrimoniale

Un examen de ansamblu al regulamentelor europene permite a se observa că reședința obișnuită a devenit o constantă a determinării legii aplicabile și a competenței jurisdicționale². Afirmatia este valabilă și în cazul regimurilor matrimoniale³ europene, atât pentru desemnarea legii aplicabile, cât și pentru identificarea instanței judecătorești competente. Doctrina⁴ a sesizat că, regulamentele europene, în general, preferă reședința obișnuită, întrucât favorizează integrarea persoanelor în statul membru de destinație și consolidează libera circulație în spațiul unional.

1. Reședința obișnuită și *lex causae*

Legea aplicabilă regimului matrimonial are caracter universal. Nu se face diferența după cum este legea unui stat membru ori legea unui stat terț⁵ (caracterul universal al legii aplicabile este, de altfel, un „loc comun” al regulamentelor europene).

Cele două puncte de legătură relevante în determinarea legii aplicabile sunt reședința obișnuită și cetățenia. Ambele sunt utilizate în procesul determinării subiective (prin voința părților) și în caz de determinare obiectivă (în absența alegerii părților) a legii aplicabile regimului matrimonial. Am menționat „puncte de legătură relevante”, având în vedere că există și un al treilea punct de legătură,

² Pentru o exemplificare (Codul civil, regulamentele europene), în ce privește materiile în care reședința obișnuită este punct de legătură pentru persoanele fizice și persoanele juridice, a se vedea, D.-Al. Sitaru, *Drept internațional privat. Partea generală. Partea specială – Normele conflictuale în diferite ramuri și instituții ale dreptului privat*, Editura C.H. Beck, București, 2013, p. 10-11.

³ Conform art. 3 alin. 1 lit. a) din Regulamentul (UE) 2016/1103, „regimul matrimonial” desemnează ansamblul regulilor referitoare la raporturile patrimoniale între soți și între soți și terți, relații generate de căsătorie sau de disoluția acesteia. În doctrina română s-a subliniat faptul că, indiferent că este regim legal, convențional, regim de tip comunitar ori separatist, regimul matrimonial „are ca obiectiv stabilirea cadrului relațiilor patrimoniale dintre soți, precum și dintre aceștia și terțe persoane” (E. Florian, *Dreptul familiei. Căsătoria. Regimuri matrimoniale. Filiația*, Ediția 5, Editura C.H. Beck, București, 2016, p. 102).

⁴ S. Marino, *Strengthening the European Civil Judicial Cooperation. The Patrimonial Effects of Family Relationships*, în *Cuadernos de Derecho Transnacional*, Vol. 9, nr. 1/2017, p. 269.

⁵ A se vedea, în acest sens, A. Oprea, *Aspecte de drept european privind alegerea legii aplicabile regimului matrimonial*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Iurisprudentia*, nr. 3/2017, p. 127.

respectiv, „legătura cea mai strânsă” cu legea unui anumit stat⁶. Acesta din urmă este un punct de legătură care – în general – este considerat ca fiind vag, insuficient conturat. De altfel, este utilizat în puține situații (în relațiile de familie transfrontaliere), lăsând loc elementelor simplu de identificat, cum sunt reședința obișnuită și cetățenia⁷.

1.1. Reședința obișnuită în cazul determinării subiective (art. 22)

Principala modalitate de desemnare a *lex causae* este alegerea părților. Soții sau viitorii soți au posibilitatea de a valorifica libertatea conferită de Regulament, prin alegerea uneia dintre cele două variante, pentru regimul lor matrimonial (aceste variante vor fi avute în vedere și la schimbarea legii aplicabile⁸).

„Soții sau viitorii soți pot conveni să desemneze sau să schimbe legea aplicabilă regimului lor matrimonial, cu condiția ca legea respectivă să fie una dintre următoarele:

a) legea statului în care soții sau viitorii soți sau unul dintre ei își au (are) reședința obișnuită în momentul încheierii acordului; sau

b) legea unui stat a cărui cetățenie este deținută de oricare dintre soți sau viitorii soți în momentul încheierii acordului” (art. 22 alin. 1).

Schimbarea opțiunii inițiale nu produce efecte retroactive, cu excepția cazului în care soții convin în alt mod și – în caz de retroactivitate, conform art. alin. 2 și 3, nu poate aduce atingere drepturilor terților.

Chiar dacă există doar două variante de lege aplicabilă regimului matrimonial (art. 22 alin. 1 lit. a) și b), în ce privește reședința obișnuită (ipoteza de la lit. a), art. 22 alin. 1), sunt operaționale atât reședința obișnuită comună a soților sau

⁶ Pentru critica sintagmei „stat cu care întrețin cele mai strânse legături”, a se vedea, N.C. Dariescu, *Relațiile patrimoniale dintre soți în dreptul internațional privat*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 83-84.

⁷ S-a afirmat, în cuvinte expresive: «Reședința obișnuită și cetățenia trăiesc o relație de rivalitate. Ambele încearcă să ofere „particularului” o variantă de localizare; fiecare îi propune propria versiune asupra determinării proximității juridice a persoanei: prima întemeiată pe prevalența (proximitatea) efectivității locului șederii, cea din urmă bazată pe „sentimentalismul” sau idealitatea acestei șederi. O ședere ideală, sufletească, ce nu implică „călcatul” teritoriului, ci conexiunea spirituală și sufletească a persoanei; prin alegerea legii cetățeniei, am putea spune că persoana își stabilește reședința obișnuită a sufletului ei în țara a cărei cetățenie o posedă, a cărei tradiții dorește să le urmeze și de care se simte legată din punct de vedere sentimental, evocând, astfel, intenția sa de integrare culturală și juridică în acest spațiu în care se regăsește și pe care-l contemplă oriunde s-ar stabili». A se vedea, D.A. Popescu, *Persoana fizică*, în M. Uliescu (coord.), *Noul Cod civil. Studii și comentarii. Sinteza propunerilor de modificare și completare a noului Cod civil. Volumul IV. Cartea a VI-a, Prescripția extincțivă. Cartea a VII-a, Dispoziții de drept internațional privat (art. 2500-2664)*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 203.

⁸ În orice moment, în timpul căsătoriei ori înainte de încheierea căsătoriei, soții sau viitorii soți pot decide să supună regimul matrimonial unei alte legi decât cea inițial desemnată (art. 22 din Regulament). Pachetul de opțiuni este același ca și în cazul desemnării legii aplicabile prin voința părților (legea statului reședinței obișnuite a soților sau a viitorilor soți la data schimbării legii aplicabile; legea statului cetățeniei oricărui dintre soți sau viitorii soți la data modificării).

viitorilor soți, cât și – în lipsă de reședință obișnuită comună, reședința obișnuită a oricărui dintre aceștia. Data luată în calcul pentru aplicarea acestui punct de legătură (reședința obișnuită) este data încheierii convenției de alegere a legii aplicabile⁹. **Reședința obișnuită comună** poate aparține soților (dacă alegerea legii aplicabile regimului matrimonial are loc concomitent cu încheierea căsătoriei sau ulterior încheierii căsătoriei) ori poate aparține viitorilor soți (atunci când convenția de alegere a legii aplicabile se încheie anterior căsătoriei, chiar dacă efectele sale se vor produce de la data căsătoriei). **Reședința obișnuită a oricărui dintre soți sau viitorii soți** este, alternativ, punct de legătură valid, cu raportare la data încheierii acordului de alegere a legii aplicabile. Se poate observa, legiuitorul a valorificat sub toate aspectele reședința obișnuită ca element de legătură, așa încât această noțiune de fapt să poată reprezenta un real sprijin în desemnarea legii pe care părțile o consideră mai avantajoasă (se admite reședința obișnuită, fără a deosebi după cum părțile convenției de alegere a legii aplicabile sunt căsătorite sau nu la data acordului; se admite reședința obișnuită, indiferent că este comună părților sau aparține doar unuia dintre soți sau viitorii soți).

1.2. Reședința obișnuită în cazul determinării obiective (art. 26)

„În absența unui acord privind alegerea legii în temeiul art. 22, legea aplicabilă regimului matrimonial este legea statului:

a) în care soții își au prima reședință obișnuită după încheierea căsătoriei; sau, în lipsă,

b) a cărui cetățenie comună este deținută de soți în momentul încheierii căsătoriei; sau, în lipsă,

c) cu care soții au împreună legătura cea mai strânsă în momentul încheierii căsătoriei, ținându-se cont de toate circumstanțele” (art. 26 alin. 1).

De această dată, **reședința obișnuită ocupă primul loc în ierarhia punctelor de legătură**, înaintea cetățeniei și înaintea „legăturii celei mai strânse”. Determinarea obiectivă a legii aplicabile are loc în cascadă, ceea ce înseamnă că, întâi de toate, se va verifica dacă soții au avut reședință obișnuită comună după încheierea căsătoriei. Numai în lipsă de reședință obișnuită comună după încheierea căsătoriei, devin aplicabile cetățenia comună și, respectiv, legătura cea mai strânsă cu legea unui anumit stat.

Rolul semnificativ al reședinței obișnuite este vizibil și prin prisma faptului că, **acest punct de legătură va fi aplicabil în caz de cetățenie multiplă** (în cascadă, în

⁹ Acordul asupra legii aplicabile regimului matrimonial trebuie să fie scris, datat și semnat de cei doi soți; el trebuie să conțină alegerea expresă a legii aplicabile. Regulamentul asimilează forma electronică (ce permite consemnarea durabilă a acordului) formei scrise a acordului de alegere a legii aplicabile. Dacă legea statului pe al cărui teritoriu se găsește reședința obișnuită comună a soților, la data încheierii convenției de alegere a legii aplicabile, prevede, pentru convenția matrimonială, condiții de formă suplimentare, atunci se vor aplica aceste condiții.

concură cu legătura cea mai strânsă). Potrivit alin. 2 al art. 26. „În cazul în care soții au mai mult de o cetățenie comună în momentul încheierii căsătoriei, se aplică numai literele a și c de la alineatul 1”. Lit. a) se referă la reședința obișnuită comună a soților după încheierea căsătoriei, iar lit. c) are în vedere legea statului cu care soții au legătura cea mai strânsă la data căsătoriei.

Un aspect care ar putea suporta critici privește soluția conflictului mobil de legi, în cazul luării în considerare a reședinței obișnuite, conform art. 26 alin. 1 lit. a). Dacă soții nu procedează la alegere (ori dacă alegerea nu este valabilă), se va aplica legea statului în care soții își au prima reședință obișnuită după încheierea căsătoriei¹⁰. „Prima reședință obișnuită” reprezintă soluția legii vechi pentru conflictul mobil de legi, dar, „în teren”, s-ar putea să nu se plieze pe actualitate. După încheierea căsătoriei, soții pot să își stabilească mai multe reședințe obișnuite, succesiv, pe teritoriul diferitelor state. Prima reședință obișnuită, la care face referire textul legal, este locuința pe care soții o dețin, în comun, după momentul căsătoriei. Ori, de la stabilirea reședinței obișnuite, după data căsătoriei, până la momentul la care legea aplicabilă regimului matrimonial este determinată obiectiv, curge o perioadă de timp în care soții pot schimba (în mai multe rânduri) statul reședinței obișnuite. A aplica o lege veche pentru regimul matrimonial al soților (legea primei reședințe obișnuite) poate prezenta inconvenientul lipsei de adaptare a dispozițiilor legale la problemele actuale ale regimului matrimonial (problemele actuale fiind cele de la data determinării obiective a legii aplicabile regimului matrimonial). Soluția optimă ar fi fost ca regimul matrimonial să fie supus legii ultimei reședințe obișnuite a soților.

De asemenea, **importanța reședinței obișnuite rezultă și din aplicabilitatea acesteia, cu titlu de excepție de la prevederile art. 26 alin. 1 din Regulament.**

Prin excepție și „la solicitarea oricărui dintre soți, autoritatea judiciară competentă să se pronunțe în materia regimului matrimonial poate decide că legea unui alt stat decât statul a cărui lege este aplicabilă în temeiul alineatului 1 litera a reglementează regimul matrimonial, dacă reclamantul demonstrează că:

- a) soții au avut ultima lor reședință obișnuită comună în celălalt stat o perioadă semnificativ mai lungă decât în statul desemnat în temeiul alineatului 1 litera a; și
- b) ambii soți s-au bazat pe legea respectivului alt stat la stabilirea sau planificarea raporturilor lor patrimoniale” (art. 26 alin. 3).

Așadar, regula în materia localizării obiective este cea indicată la art. 26 alin. 1 (cascadă, reședință obișnuită comună-cetățenie comună-legătura cea mai strânsă cu legea unui anumit stat). Prin excepție, se permite, cu îndeplinirea cerințelor

¹⁰ Codul belgian de drept internațional privat recurge, de asemenea, în cascadă, la prima reședință obișnuită comună, în lipsă de lege aleasă de părți, după încheierea căsătoriei (art. 51). A se vedea, pe marginea determinării obiective a legii aplicabile, P. Wautelet, *Les régimes matrimoniaux en droit international privé – autour de trois questions d’actualité*, p. 110-115 material disponibil pe <https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/117193/1/Bijdrage%20Wautelet.pdf>, consultat la 30 iulie 2018.

cumulative (la solicitarea oricărui dintre soți; reclamantul demonstrează împrejurările menționate la literele a și b ale art. 26 alin. 3), aplicarea unei alte legi. Legea respectivului alt stat nu se aplică dacă unul dintre soți nu este de acord.

Considerăm că reglementarea excepției este extrem de utilă și rezonează optim cu parcursul patrimonial al soților. Întâi, de toate, excepția operează în temeiul autonomiei de voință, care caracterizează aspectele de desemnare a legii aplicabile regimului matrimonial – „Cu titlu de excepție și la solicitarea oricărui dintre soți [...]”. Apoi, excepția se referă la „ultima reședință obișnuită comună a soților”, care va fi preferată față de „reședința obișnuită comună după încheierea căsătoriei”. Dacă legea statului pe al cărui teritoriu soții au avut ultima reședință obișnuită comună prezintă avantaje pe care ambii soți le-au avut în vedere la stabilirea sau planificarea raporturilor patrimoniale, iar durata locuirii în această reședință a fost semnificativ mai lungă decât în prima reședință comună, este firesc ca această lege să se aplice regimului lor matrimonial. Se respectă astfel, atât proximitatea față de momentul alegerii legii aplicabile (ultima reședință obișnuită), cât și predictibilitatea (ambii soți au evaluat legea ultimei reședințe obișnuite ca fiind optimă, din punctul de vedere al raporturilor patrimoniale, astfel că au avut-o în vedere la planificarea acestor raporturi). Pentru aplicarea excepției, se cer îndeplinite toate condițiile prevăzute de art. 26 alin. 3. Excepția nu este aplicabilă dacă soții au încheiat o convenție matrimonială înainte de stabilirea ultimei lor reședințe obișnuite în respectivul alt stat (art. 26 alin. 3 ultima teză).

1.3. Domeniul legii aplicabile în temeiul reședinței obișnuite

Exemplificativ, textul Regulamentului descrie aria problemelor supuse legii aplicabile regimului matrimonial, lege determinată prin utilizarea reședinței obișnuite. Astfel, legea aplicabilă, determinată subiectiv sau obiectiv privește, între altele: clasificarea bunurilor ambilor soți sau ale fiecărui soț în categorii de bunuri, în timpul căsătoriei sau după căsătorie; transferul bunurilor dintr-o categorie în alta; obligațiile ce decurg pentru unul dintre soți din angajamentele asumate de către celălalt soț și din datoriile acestuia; prerogativele, drepturile și obligațiile unuia dintre soți ori ale ambilor soți cu privire la bunuri; efectele regimului matrimonial asupra raporturilor juridice dintre soți și terți; condițiile de validitate ale convenției matrimoniale.

2. Reședința obișnuită și competența jurisdicțională internațională

Reședința obișnuită este element de legătură în contextul prorogării de competență, în caz de divorț, de separare de drept sau de anulare a căsătoriei (art. 5 din Regulamentul (UE) 2016/1103¹¹). Textul Regulamentului extinde

¹¹ Pentru analiza acestui caz de competență, a se vedea P. Peiteado Mariscal, *International Jurisdiction in Matters of Matrimonial Property Regimes and Property Consequences of Registered*

competența instanței judecătorești investite inițial, conform Regulamentului nr. 2201/2003¹², cu cererea de divorț, cu cererea de separare de drept sau cu cererea de anulare a căsătoriei, asupra cererilor referitoare la regimul matrimonial al soților (se cere ca problemele de regim matrimonial să se afle în legătură cu cererile introductive de instanță, având ca obiect divorțul, separarea de drept sau anularea căsătoriei). Prorogarea convențională de competență este limitată de existența suprapunerii între instanța sesizată să se pronunțe cu privire la cererea de divorț, de separare de drept sau de anulare a căsătoriei și instanțele restrictiv reglementate de art. 5 alin. 2 lit. a)-d).

Acordul de prorogare a competenței poate interveni atunci când instanța sesizată să statueze asupra divorțului, separației de corp, anulării căsătoriei:

a. este instanța judecătorească dintr-un stat membru pe al cărui teritoriu reclamantul are reședința obișnuită, cu condiția să fi locuit pe teritoriul aceluia stat cel puțin un an, imediat înainte de introducerea cererii [conform Regulamentului (CE) nr. 2201/2003];

b. este instanța judecătorească dintr-un stat membru a cărui cetățenie o deține reclamantul, în condițiile în care reclamantul are reședința obișnuită pe teritoriul statului respectiv și a locuit pe teritoriul acestuia cel puțin 6 luni, imediat înainte de introducerea cererii [conform Regulamentului (CE) nr. 2201/2003].

Intervenția reședinței obișnuite, ca punct de legătură, este combinată cu condiția ca reclamantul să fi locuit (efectiv) o anumită perioadă de timp, pe teritoriul statului reședinței obișnuite, imediat anterior introducerii cererii (art. 5 alin. 2 lit. a). Reședința obișnuită și condiția locuirii (de 6 luni, imediat înainte de introducerea cererii) sunt necesare atunci când instanța competentă este situată într-un stat membru a cărui cetățenie o are reclamantul (art. 5 alin. 2 lit. b).

Reședința obișnuită intervine și în alte cazuri de competență, adică atunci când nicio instanță judecătorească dintr-un stat membru nu este competentă în temeiul art. 4-5 (competența în caz de deces al unuia dintre soți, competența în caz de divorț, de separare de drept sau de anulare a căsătoriei) ori în alte cazuri decât cele prevăzute la articolele menționate. Sunt indicate patru criterii de competență, menționate în cascadă. Trei criterii fac trimitere la reședința obișnuită, iar unul la cetățenie.

Competența va reveni, după cum urmează:

a. instanței judecătorești din statul membru pe al cărui teritoriu soții au reședința obișnuită la momentul sesizării instanței sau, în lipsă,

Partnerships, în *Cuadernos de Derecho Transnacional*, Vol. 9, nr. 1/2017, p. 318-322. Pentru explicații cu privire la cele trei chestiuni (divorț, separare de drept, anulare a căsătoriei), în contextul Regulamentului (CE) 2201/2003, a se vedea, P. Peiteaido Mariscal, *Marriage Annulment Sued by Third Party and Jurisdiction Rules in EU Regulation 2201/2003*, în *Cuadernos de Derecho Transnacional*, Vol. 10, nr. 1/2018, p. 604-606.

¹² Regulamentul nr. 2201/2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești a fost publicat în JO seria L nr. 338 din 23 decembrie 2003.

b. instanței judecătorești din statul membru pe al cărui teritoriu soții au ultima reședință obișnuită la momentul sesizării instanței, dacă la data investirii instanței unul dintre soți ocupă această reședință sau, în lipsă,

c. competența revine instanței din statul membru pe al cărui teritoriu se găsește reședința obișnuită a pârâtului la momentul sesizării instanței judecătorești sau, în lipsă,

d. instanței judecătorești din statul membru al cetățeniei comune a soților la data sesizării instanței judecătorești.

Fiecare dintre variantele prevăzute la lit. a)-d) poate genera un conflict mobil de legi. Soluția conflictului mobil de legi este, de fiecare dată, aplicarea legii noi, întrucât punctul de legătură luat ca reper este „reședința obișnuită (a soților - n.n.) în momentul sesizării instanței judecătorești”, „ultima reședință obișnuită, cu condiția ca unul dintre aceștia (dintre soți - n.n.) să locuiască acolo în momentul sesizării instanței judecătorești”, „reședința obișnuită (a pârâtului - n.n.) în momentul sesizării instanței judecătorești”, „cetățenia comună a soților în momentul sesizării instanței judecătorești”.

Reședința obișnuită este punct de legătură în cazul alegerii forului, pentru situațiile care intră sub incidența art. 6 din Regulament. „Părțile pot conveni ca instanțele judecătorești din statul membru a cărui lege este aplicabilă în temeiul articolului 22 sau al articolului 26 alineatul 1 litera a) sau b) sau instanțele judecătorești din statul membru în care s-a încheiat căsătoria să fie competente în mod exclusiv pentru a se pronunța în materia regimului lor matrimonial” (art. 7 alin. 1). Așadar, părțile pot să convină cu privire la alegerea unei instanțe atunci când nicio instanță dintr-un stat membru nu este competentă în temeiul art. 4 („Competența în caz de deces al unuia dintre soți”), art. 5 („Competența în caz de divorț, de separare de drept sau de anulare a căsătoriei”) sau în alte cazuri decât cele prevăzute la articolele menționate¹³.

Alegerea părților funcționează alternativ, în sensul că ele pot desemna drept competentă oricare dintre instanțele judecătorești indicate: fie instanțele din statul membru a cărui lege este aplicabilă în temeiul determinării subiective a legii aplicabile (art. 22), fie instanțele judecătorești din statul membru a cărui lege este aplicabilă în cazul determinării obiective a legii aplicabile (potrivit art. 26 alin. 1 lit. a) și b), fie instanțele judecătorești din statul locului încheierii căsătoriei.

¹³ Competența în temeiul alegerii forului apare ca o competență în cascadă, întrucât acordul părților se poate realiza numai atunci când competența nu revine (cu prioritate) altor instanțe judecătorești. De exemplu, clauza atributivă de jurisdicție nu intră în discuție atunci când competența de a soluționa problemele de regim matrimonial aparține instanței judecătorești dintr-un stat membru, sesizată în materia succesiunii unuia dintre soți, în temeiul Regulamentului (UE) nr. 650/2012. În situația arătată, instanța identificată potrivit prevederilor Regulamentului cu privire la succesiunile internaționale își extinde competența și în ceea ce privește aspectele regimului matrimonial care au legătură cu respectiva cauză succesorală.

Ori, ceea ce interesează în acest context, este faptul că reședința obișnuită este unul dintre punctele de legătură relevante, alături de cetățenie și de locul încheierii căsătoriei. Atenț, legiuitorul s-a oprit (pentru alegerea jurisdicției) la puncte de legătură flexibile, care nu ridică dificultăți de determinare și a evitat puncte de legătură problematice, cum este „legătura cea mai strânsă” (concret, textul de lege face referire la legea statului cu care soții au, împreună, legătura cea mai strânsă în momentul încheierii căsătoriei, ținându-se cont de toate circumstanțele).

III. Scurtă privire asupra reședinței obișnuite în dreptul român al regimurilor matrimoniale

În conflictele de legi (Codul civil), reședința obișnuită apare pentru prima dată (în dreptul român), ca punct de legătură. Reședința obișnuită este o **constantă a reglementării efectelor căsătoriei** – avem în vedere nu doar efectele patrimoniale, dar și relațiile personale ale soților. De asemenea, este un important element de legătură în determinarea legii regimului matrimonial¹⁴. Codul civil român inovează, reglementând reședința obișnuită ca element de legătură al normei conflictuale în materie de regimuri matrimoniale.

Dispozițiile Cărții a VII-a din Codul civil român au în vedere legea aplicabilă regimului matrimonial, în cadrul efectelor căsătoriei¹⁵. Menționăm că, potrivit unei enumerări în cascadă, reședința obișnuită este **primul dintre punctele de legătură la care recurg soții, în vederea determinării legii aplicabile efectelor personale ale căsătoriei și regimului primar imperativ**¹⁶. Textul legal este următorul: „Efectele generale ale căsătoriei sunt supuse legii reședinței obișnuite comune a soților, iar în lipsă, legii cetățeniei comune a soților. În lipsa cetățeniei comune, se aplică legea statului pe teritoriul căruia căsătoria a fost celebrată” (art. 2589 alin. 1 C. civ.). Expresiile „în lipsă” (de reședință obișnuită comună, „în lipsa cetățeniei comune” – n.n.) sugerează că punctele de legătură se aplică potrivit cronologiei legale și nu alternativ.

¹⁴ Cu privire la definițiile pe care doctrina română le-a consacrat sintagmei „regim matrimonial”, a se vedea, B.D. Moloman, L.-C. Ureche, *Noul Cod civil. Cartea a II-a. Despre familie. Comentarii, explicații și jurisprudență*, Editura Universul Juridic, București, 2016, p. 180. Pentru o prezentare a fundamentului și naturii juridice a regimului matrimonial, a se vedea, I. Stoica, *Despre regimul matrimonial, în general*, articol disponibil pe portalul www.juridice.ro (<https://www.juridice.ro/486516/despre-regimul-matrimonial-in-general.html>, consultat la 30 iulie 2018).

¹⁵ Căsătoria reprezintă baza familiei și „generează între cei care o încheie, raporturi multiple și complexe, de diferite naturi, dintre care numai unele fac obiectul reglementării juridice” (Al. Bacaci, *Raporturile patrimoniale în dreptul familiei*, Editura Hamangiu, București, 2007, p. 3). Căsătoria are următoarele caractere: este un act civil (laic); este un act solemn; se încheie în scopul întemeierii unei familii (a se vedea, Al. Bacaci, V.-C. Dumitrache, C.C. Hageanu, *Dreptul familiei, în reglementarea noului Cod civil*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 17-18).

¹⁶ Pentru explicații de ordin terminologic în ceea ce privește efectele nepatrimoniale și efectele patrimoniale ale căsătoriei, T. Bodoașcă, A. Drăghici, I. Puie, I. Maței, *Dreptul familiei. Curs universitar*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 68-70.

Prin excepție, „drepturile soților asupra locuinței familiei, precum și regimul unor acte juridice asupra acestei locuințe sunt supuse legii locului unde aceasta este situată” (art. 2589 alin. 3 C. civ.).

Reședința obișnuită este principalul punct de legătură pe temeiul căruia se determină *lex causae* pentru regimul matrimonial (indiferent că suntem în prezența alegerii legii de către părți ori a localizării obiective).

În *prima variantă*, regimul matrimonial este guvernat de legea determinată pe baza unui evantai compus din trei opțiuni. Cele trei legi se identifică pe baza a două puncte de legătură: reședința obișnuită și cetățenia. Conform art. 2590 C. civ., „Legea aplicabilă regimului matrimonial este legea aleasă de soți. Ei pot alege:

a) legea statului pe teritoriul căruia unul dintre ei își are reședința obișnuită la data alegerii;

b) legea statului a cărui cetățenie o are oricare dintre ei la data alegerii;

c) legea statului unde își stabilesc prima reședință obișnuită comună după celebrarea căsătoriei”.

A *doua variantă* (cea a determinării obiective) enunță regula potrivit căreia regimul matrimonial este guvernat de legea aplicabilă efectelor generale ale căsătoriei (art. 2592 C. civ.). Ori, efectele generale ale căsătoriei sunt determinabile pe baza a trei legi (în cascadă) și cu sprijinul a trei puncte de legătură (reședința obișnuită, cetățenia, locul celebrării căsătoriei).

Calificarea legală a reședinței obișnuite, în conflictele de legi, se găsește în art. 2570 C. civ. Reședința obișnuită se află în statul în care persoana fizică își are locuința principală, chiar dacă nu a îndeplinit formalitățile legale de înregistrare. Pentru determinarea caracterului principal al locuinței sunt avute în vedere acele circumstanțe personale și, respectiv, profesionale, ce indică legături durabile cu statul în cauză ori intenția de a stabili asemenea legături. Așadar, reședința obișnuită este locuința principală (adică locuința aflată pe teritoriul statului cu care persoana întreține legături durabile sau cu care are intenția de a stabili astfel de legături), chiar dacă nu sunt îndeplinite formele legale pentru înregistrare.

În reglementarea Codului civil, reședința obișnuită este o noțiune de fapt, ceea ce facilitează determinarea sa practică. Spre deosebire de domiciliu, care presupune îndeplinirea formalităților legale pentru evidențierea sa în documentele prevăzute de lege. Să menționăm și faptul că jurisprudența utilizează, pentru definirea reședinței obișnuite, ideea de loc unde cel interesat și-a fixat (cu intenția de a conferi acestui loc un caracter stabil), centrul permanent și obișnuit (uzual) al intereselor sale¹⁷.

În **conflictele de jurisdicții**, reședința obișnuită este criteriu secundar, aplicabil în lipsa domiciliului persoanei fizice (art. 1066 alin. 1 C. pr. civ.). Domeniul de aplicare al Cărții a VII-a din Codul de procedură civilă îl constituie procesul civil

¹⁷ Curtea de casație franceză, prima cameră civilă, hotărârea din 14 decembrie 2005, comentată în P. Courbe, F. Jault-Seseke, *Droit international privé, Panorama 2005 (Recueil Dalloz, 2006, p. 1495 și urm.)*.

internațional¹⁸. Aceste prevederi se vor aplica litigiilor cu element de extraneitate, în măsura în care prin tratatele internaționale la care țara noastră este parte ori prin dreptul Uniunii Europene sau legi speciale nu se prevede altfel (art. 1065 C. pr. civ.).

În materia procesului civil internațional, există și puncte în care legiuitorul național nu s-a corelat suficient cu legiuitorul european. Este vorba, de pildă, despre punctul de legătură avut în vedere la determinarea competenței de drept comun a instanțelor române. Probabil în intenția de a reglementa competența internațională prin analogie cu competența teritorială internă, Codul de procedură civilă instituie, ca principal reper, domiciliul, respectiv, sediul pârâtului. Particularitățile elementului de extraneitate ar fi impus, credem, o anumită adaptare a reperelor teritoriale în litigiile transfrontaliere. Domiciliul este condiționat de elemente care pot crea dificultăți de determinare a acestuia, având în vedere că formalitățile impuse de lege sunt obligatorii pentru persoana care se identifică în spațiu prin domiciliu. O reală flexibilizare ar fi fost dată de utilizarea reședinței obișnuite ca punct de legătură principal în relația dintre litigiu și teritoriul unui anumit stat. Pe de o parte, este pozitiv faptul restrângerii aplicabilității cetățeniei, ca element de legătură într-o serie de domenii în care intervine elementul de extraneitate. În materia conflictelor de legi, cetățenia rămâne punct de legătură principal numai pentru statutul personal (domiciliul este element secundar). Pentru conflictele de jurisdicții, primează domiciliul, deși era preferabilă reședința obișnuită.

Determinarea instanței competente se efectuează prin aplicarea textului de principiu al art. 1066 alin. 1. Acesta enunță regula generală în materie de competență jurisdicțională internațională: „Sub rezerva situațiilor în care legea dispune altfel, instanțele române sunt competente dacă pârâtul are domiciliul, iar în lipsa domiciliului, reședința obișnuită, respectiv sediul principal, iar în lipsa sediului principal, un sediu secundar sau fondul de comerț pe teritoriul României la data introducerii cererii”. Regula generală cunoaște și situații de excepție, de exemplu, dacă părțile litigiului procedează la alegerea unei alte instanțe care să judece litigiul în materie patrimonială. În temeiul convenției, competența de soluționare a procesului cu element de extraneitate poate reveni unei instanțe străine, în condițiile art. 1068 C. pr. civ.¹⁹

¹⁸ Codul de procedură civilă utilizează sintagma proces civil internațional pentru a desemna procesul de drept internațional privat, adică normele juridice aplicabile în litigiile de drept privat cu element de extraneitate. Pentru sinonimie, literatura de specialitate uzează de expresia „conflict de jurisdicții”, cu trimitere la sensul larg al acesteia. *Lato sensu*, conflictul de jurisdicții reprezintă o sumă de probleme de drept internațional privat: competența jurisdicțională; *lex causae* în litigiul cu element străin, precum și eficacitatea hotărârilor străine în statul forului. *Stricto sensu*, suntem în prezența conflictului de jurisdicții ori de câte ori instanța sesizată cu un litigiu de drept internațional privat trebuie să se pronunțe, mai întâi, asupra propriei competențe (cu privire la relația dintre cele două tipuri de conflicte, a se vedea D.A. Popescu, *Corelația dintre conflictele de legi și conflictele de jurisdicții*, în *Fiat Justitia* nr. 1/1999, p. 59-67).

¹⁹ Cu privire la aceste probleme, a se vedea I. Leș (coord.), C. Jugastru, V. Lozneanu, A. Circa, E. Hurubă, S. Spinei, *Tratat de drept procesual civil, Volumul II. Căile de atac. Procedurile speciale. Executarea*

IV. Concluzii

Este salutară intenția legiuitorului european de a oferi flexibilitate raporturilor juridice de familie cu element de extraneitate. *În ce privește conflictele de legi*, se poate constata că reședința obișnuită devine o constantă a vocabularului regulamentelor europene. Este un concept autonom, care primește înțelesuri adaptate scopului și domeniului de aplicare al fiecărui regulament. „Reședința obișnuită” este o noțiune de fapt, a cărei destinație este să sprijine valorificarea eficientă a intereselor persoanelor particulare, dincolo de granițele naționale. Dreptul internațional privat român se situează, de asemenea, pe linia deschisă de actele normative europene, renunțând la domiciliu în materia efectelor căsătoriei. *În ce privește conflictele de jurisdicții*, viitorul legislativ european ar putea fi mai ferm trasat, în sensul amplificării rolului reședinței obișnuite. Cooperarea judiciară (mai ales regulile de competență) ar putea suporta simplificare, dacă punctul de legătură principal ar fi reședința obișnuită²⁰.

silită. *Procesul civil internațional. Conform Codului de procedură civilă republicat*, Ed. Universul Juridic, București, p. 755-758.

²⁰ Regulamentul nr. 1215/2012 asociază, deocamdată, competența de drept comun, domiciliului pârâtului, în timp ce regulamentele sectoriale consacră reședința obișnuită.